NUT en NOODZAAK van STOEIEN

Diana Turkenburg-de Haan

uitgeverij
SWP

Nut en noodzaak van stoeien
Diana Turkenburg-de Haan

ISBN 978 90 8560 372 6
NUR 847 / THEMA JNTR

© 2026 Uitgeverij SWP Amsterdam
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.
All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

INHOUD

Voorwoord 9

Inleiding 11

1 Wat is stoeien? 17
- Stoeiend en/of vechtend spel 17
- Wettelijke kaders 20
- Waar komt de behoefte om te stoeien vandaan? 21
- Stoeiend spelen en stoeiend vechten is sociaal leren 26
- Waarom zou je stoeien faciliteren? 27
- De rol van pedagogisch professionals 29
- Interactievaardigheden: de sleutel tot kwaliteit 30
- Samenvatting 34
- Reflectievragen / test je kennis 35

2 Stoeien en de vijf ontwikkelingsgebieden 37
- De vijf ontwikkelingsgebieden 37
- Werken met kinderen van 0 tot 4 jaar 39
  - Sociaal-emotionele en morele ontwikkeling 39
  - Cognitieve ontwikkeling en executieve functies 40
  - Motorische ontwikkeling en lichaamsbewustzijn 41
  - Taalontwikkeling en communicatieve vaardigheden 42
  - Creatieve en oplossingsgerichte ontwikkeling 43
  - Samenvatting 43
- Werken met kinderen van 4 tot 6 jaar 44
  - Sociaal-emotionele en morele ontwikkeling 44
  - Cognitieve ontwikkeling en executieve functies 45
  - Motorische ontwikkeling en lichaamsbewustzijn 46
  - Taalontwikkeling en communicatieve vaardigheden 47
  - Creatieve en oplossingsgerichte ontwikkeling 48
  - Samenvatting 49

Werken met kinderen van 7 jaar en ouder 49
Sociaal-emotionele en morele ontwikkeling 50
Cognitieve ontwikkeling en executieve functies 51
Motorische ontwikkeling en lichaamsbewustzijn 52
Taalontwikkeling en communicatieve vaardigheden 52
Creatieve en oplossingsgerichte ontwikkeling 53
Samenvatting 54
Reflectievragen / test je kennis 55

3 Hoe kun je stoeien faciliteren? 57
Beleid van de organisatie 57
Inrichting van de ruimte 62
Onderbouwing bij wettelijke inspectie toezichthouders kinderopvang 63
De ouders erbij betrekken 66
Belang van de rol van pedagogisch professionals 67
Verschillende rollen binnen het begeleiden van diverse leeftijdscategorieën 70
Waar let je op per leeftijdsgroep? 73
Een sensitief-responsieve houding ontwikkelen 74
Samenvatting 76
Reflectievragen / test je kennis 78

4 Het stoeiplan 79
De psychologische basisbehoeften en het stoeiplan 79
De stappen van het stoeiplan 80
Stap 1: De 0-meting, het vertrekpunt 80
Stap 2: Invullen en introduceren 86
Stap 3: Evalueren en bijstellen 90
Stap 4: Implementeren en borgen 95
Waarom een stoeiplan werkt 98
Samenvatting 99
Reflectievragen / test je kennis 101

5 Stoeien structureel aanbieden 103
Breng iedereen op de hoogte van je aanbod 103
Wat levert het op wanneer je stoeispelen structureel gaat aanbieden? 104
Genderbewust stoeien 105

Drie soorten stoeispel 106
Ga een potje stoeien! 106
0-4 jaar: achttien stoeispelen, waarbij de nadruk ligt op veiligheid en hechting 111
4-6 jaar: negen stoeispelen, waarbij de nadruk ligt op fantasie en krachtregulatie 117
7 jaar en ouder: negen stoeispelen, waarbij de nadruk ligt op rollen, regels en vertrouwen 120
Samenvatting 123
Reflectievragen / test je kennis 124

6 Eerste hulp bij stoeien 125
Belemmeringen binnen teams van pedagogisch professionals 125
Interacties begeleiden 127
Wanneer is ingrijpen echt nodig? 127
0-4 jaar 127
4-6 jaar 128
7 jaar en ouder 128
Hoe grijp je in met respect voor de autonomie? 129
Wat doe je als alles net even anders gaat? 130
Kinderen die terughoudend zijn 131
Traumasensitief stoeien 133
Kinderen met een beperking: inclusief stoeien 138
Samenvatting 139
Reflectievragen / test je kennis 140

7 Ruimte voor een leven lang leren 141
Samen werken aan pedagogische afstemming 142
Aan de slag 143
Zes persoonlijke vragen over jouw kijk op stoeien 143
Kennisvragen over de vier pedagogische basisdoelen 143
Bij welke interactievaardigheden passen de volgende situaties, en kun je uitleggen waarom? 145
Reflectiecarrousel 146
Casusoefening 147
Samenvatting 148

Nawoord 149

Over de auteur 151

Bronnen 153

Antwoorden bij hoofdstuk 7 155

VOORWOORD

Tijdens mijn afstudeeronderzoek voor de studie Pedagogisch Educatief Professional, heb ik tussen september 2022 en juli 2023 onderzoek gedaan naar de specifieke behoeften rond stoeiend en vechtend spelen, en hoe en waarom aan deze behoefte gehoor te geven binnen het werken binnen de verschillende soorten kinderopvang.

In het geval van twee of meer fysiek spelende kinderen, hoorde ik mijn collega's in de dagelijkse praktijk nogal eens zeggen: 'Laat elkaar eens los', 'Doe voorzichtig', 'Doe dat eens niet' of 'Stoeien doe je maar op de stoeimat'. Zelfs spelend op een stoeimat, waar stoeien is toegestaan, hoorde ik collega's alsnog regelmatig dergelijke opmerkingen maken. Ik vermoedde een fysieke behoefte achter het gedrag, waardoor ik me afvroeg of de 'doe maar niet'– of 'stop met dit gedrag'– modus zinvol en wenselijk is.
Aan concreet gedrag nam ik het volgende waar: kinderen trekken aan elkaar, duwen elkaar, hangen aan elkaar, slaan en schoppen elkaar, liggen op elkaar en vertonen andere grofmotorische bewegingen waarbij ze elkaar (ongevraagd) aanraken. Vanuit mijn nieuwsgierigheid naar de behoefte achter dit gedrag, ben ik anders gaan kijken naar de kinderen die de kinderopvang bezoeken.

Binnen de verschillende kinderopvangsoorten hebben we een pedagogische taak te vervullen. Vanuit het perspectief van de vier pedagogische basisdoelen die centraal staan in het dagelijks pedagogisch handelen – emotionele veiligheid, persoonlijke competentie, sociale competentie en morele ontwikkeling – keuren we behoeften van kinderen niet af maar buigen we die juist om naar een activiteit. De pedagogische basisdoelen laten zien hoe belangrijk het is om deze fysieke behoeften van kinderen te faciliteren in plaats van die te corrigeren of af te keuren.
Als we nieuwsgierig zijn naar de eventuele behoefte achter het gedrag van kinderen en naar onze rol als pedagogisch professional, kunnen we beter aansluiten bij wat kinderen nodig hebben. Het afkeuren van stoeiend spel past niet goed bij een pedagogische aanpak die uitgaat van de behoeften van kinderen. Als we

stoeiend gedrag meteen stoppen of bijsturen, zien we soms niet wat kinderen nodig hebben of willen laten zien.
Dat vraagt dat we kinderen serieus nemen in wat zij laten zien, voelen en nodig hebben. Als pedagogisch professional kijk je goed, luister je aandachtig en stem je af op het kind en de situatie. De vraag is of we door steeds bij te sturen, te remmen of af te keuren wel zien wat een kind nodig heeft.

Mijn halverwege 2022 begonnen zoektocht om zicht te krijgen op de behoefte achter het fysiek stoeiend en vechtend spelen van kinderen en hoe wij dit als professionals kunnen en moeten faciliteren, heeft uiteindelijk geleid tot dit boek.
Met dit boek ondersteun ik pedagogisch professionals in de dagelijkse praktijk. Om deze ondersteuning concreet te maken, heb ik een stoeiplan ontwikkeld waarmee professionals stap voor stap aan de slag kunnen met het verantwoord begeleiden en faciliteren van stoeien.

INLEIDING

Het faciliteren of zelfs structureel aanbieden van stoeiend/vechtend spelen levert een grote bijdrage aan het pedagogisch klimaat van de diverse kinderopvangsoorten. Door stoeispelen structureel aan te bieden, creëren pedagogisch professionals een omgeving waarin kinderen op een natuurlijke manier leren en groeien. Kinderen voelen zich hierin gezien en gehoord, wat van groot belang is voor hun welbevinden, betrokkenheid en leervermogen. Dit biedt kinderen veelzijdige ontwikkelkansen – het bevordert hun fysieke vaardigheden én hun sociale, emotionele en cognitieve groei, wat essentieel is voor hun algehele ontwikkeling.

In de kinderopvang kijken we naar wat kinderen nodig hebben en begeleiden wij hun ontwikkeling. Dat vraagt om een open en nieuwsgierige blik naar alle kinderen en hun (spel)gedrag. Ook wanneer kinderen zich lichamelijk uiten, is dit een ingang voor spel en leren. In plaats van dit gedrag direct te stoppen, kunnen we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om het om te buigen naar een passende activiteit. Fysiek stoeiend en vechtend spelen vraagt daarbij niet om afkeuring, maar om aandacht en begeleiding. Door kaders te bieden en voor veiligheid te zorgen, blijft er ruimte voor het spel en de brede ontwikkeling van het kind.
Want wie heeft er last van dit gedrag? Zijn het de kinderen? Of voelen de pedagogisch professionals ongemak bij deze vorm van spel? Zouden we dit niet kunnen omdenken? Is stoeiend en vechtend spel een probleem, of juist een kans?

Of je nu werkt met baby's, peuters, kleuters of oudere schoolkinderen – als pedagogisch professional sta je iedere werkdag midden in een wereld van sociale interacties. In de verschillende kinderopvanggroepen – kinderdagopvang, peutergroepen en voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en de buitenschoolse opvang (bso) – wordt dagelijks geoefend met onder andere contact maken, begroeten, delen, ruziemaken (en het weer goedmaken). Kinderen oefenen in deze context wat het betekent om samen te zijn, rekening te houden met elkaar, gevoel te uiten, te herkennen en te erkennen, te wachten, respectvol te communiceren, te lachen en te huilen. Het is een plek waar 'relaties' ontstaan, waarin kinderen zichzelf leren kennen in relatie tot anderen.

In het contact met andere kinderen en volwassenen leren kinderen wie ze zelf zijn. En jij als pedagogisch professional begeleidt dat proces, iets waarvan je je misschien helemaal niet bewust bent.
Jij creëert, samen met jouw collega's, een veilige plek waar kinderen sociaal kunnen oefenen. Waar ze fouten mogen maken of dingen (nog) niet hoeven te weten. Jij ziet wat ze nodig hebben en helpt hen daarbij, en dat waarbij ze vandaag jouw hulp nodig hebben, kunnen ze morgen misschien zelf!
En dat is de grootste rijkdom die je als pedagogisch professional aan de kinderen kunt geven; een omgeving waarin kinderen kunnen en mogen leren mens te zijn, alleen en samen met anderen.

Voor wie is dit boek?

Dit boek is voor iedereen die met (jonge) kinderen werkt. Het is in het bijzonder gericht op de praktijk van pedagogisch professionals die werken in de kinderdagopvang, peuter- en/of voorschoolse opvang, buitenschoolse opvang en van gastouders. Dit boek heeft een praktische insteek. Naast uitleg over wat, waarom en hoe biedt het concrete handvatten om mee aan de slag te gaan. Dat maakt dat dit boek ook uitermate geschikt is voor pedagogisch coaches/beleidsmedewerkers, praktijkbegeleiders en leidinggevenden. Daarnaast is het inzetbaar op verschillende opleidingen voor toekomstig pedagogisch professionals, zoals de MBO (gespecialiseerd) pedagogisch professional, de Ad Pedagogisch Educatief Professional (Ad PEP), HBO Pedagogiek en Social Work of Bachelor Pedagogische wetenschappen.

Leeswijzer

In de hoofdstukken kom je de volgende vaste onderdelen tegen. Deze onderdelen helpen om steeds de verbinding te maken tussen denken, reflecteren, observeren en handelen, zodat je niet alleen leest en leert, maar ook direct aan de slag gaat in je eigen praktijk.

Kijktip

Extra uitleg en verdieping in video's.

Leestip

Extra literatuurtips om je nieuwsgierigheid en kennis verder te ontwikkelen.
De leestips die verwijzen naar een website scan je door middel van een QR-code.

Samenvatting

Aan het eind van ieder hoofdstuk vind je een korte samenvatting van wat je zojuist hebt gelezen.

Reflectievragen en test je kennis

Aan het eind van ieder hoofdstuk vind je vragen die uitnodigen om stil te staan bij je eigen overtuigingen, keuzes en de theorie die je hebt gelezen in het betreffende hoofdstuk.

Download

Bij de downloads vind je extra (hulp)materialen die je helpen met hoofdstukken uit het boek; denk aan reflectiekaarten, invulformulieren en het volledige stoeiplan.
In het boek vind je ingevulde formulieren als voorbeeld, de downloads hebben blanco formulieren die je zelf kunt invullen.
Al deze downloads zijn optioneel en kun je naar keuze (her)gebruiken.
Ga naar www.swpbook.com/2710 of scan de QR-code.
Klik op de button Extra materiaal en maak voor eerste gebruik een account aan. Registreer daarna je boek met de memberclubcode achter in dit boek. Als je daarna de code activeert en niet meer uitlogt kom je steeds bij de materialen uit als je de QR's inscant die in het boek staan.

Praktijkvoorbeelden

Een beschrijving van herkenbare situaties die laten zien hoe stoeiend spelen eruitziet in de verschillende vormen van kinderopvang.

Verdieping op verschillende manieren

Tekstuele uitleg en achtergrondinformatie die je helpen om stoeien pedagogisch te begrijpen en te onderbouwen.

Voorbeeldvragen

Vragen die je kunt gebruiken bij het doorlopen van de vier stappen van het stoeiplan.

Taalgebruik en leeftijden in dit boek

In dit boek komen in de voorbeelden namen, voornaamwoorden en leeftijden voor. Deze zijn niet bedoeld als 'vaste indeling': elk kind ontwikkelt zich anders, en leeftijden geven alleen globaal richting. De lezer wordt gevraagd om de voorbeelden steeds te vertalen naar de eigen praktijk en naar het individuele kind.
In dit boek gebruik ik verschillende woorden voor hetzelfde soort spel: zoals stoeien, stoeispelen, stoei-activiteiten, uitdagen, oefenen met grenzen, op elkaar afstemmen en plezier maken, wild spelen, stoeiend spelen en vechtend spelen. Deze termen gebruik ik afwisselend. Soms sluit ik aan bij de woorden die in een onderzoek, artikel of praktijkvoorbeeld worden gebruikt. Als ik geen verschil benoem, verwijzen deze termen naar hetzelfde soort spel: een speelse vorm van lichamelijk samenspel waarbij kinderen elkaar uitdagen, grenzen verkennen en plezier maken.

Hoe gebruik je dit boek?

Er is geen vaste manier om dit boek over nut en noodzaak van stoeien te lezen en te gebruiken. De hoofdstukken vormen samen een geheel, maar zijn ook los van elkaar te lezen. Je kunt dit boek op verschillende wijzen inzetten, afhankelijk van jouw doel en situatie.

Als je meer kennis wilt opdoen en je verder wilt verdiepen:

- Sta stil bij de achterliggende ideeën over waarom kinderen stoeien, hoe stoeien vorm krijgt en welke ontwikkelingsgebieden erbij worden aangesproken.
- Verdiep je in de pedagogische en theoretische onderbouwing.
- Laat je uitdagen om anders te kijken naar stoeigedrag en de behoeften die daarachter liggen.

Inspiratie voor de praktijk:

- Lees de praktijkvoorbeelden en herkenbare situaties.
- Gebruik de verdieping-tips om je verder te ontwikkelen.
- Ga een potje stoeien aan de hand van de 36 spelideeën.

Gebruik binnen het team:

- Zet de reflectievragen in tijdens teamoverleg.
- Ga op jouw locatie aan de slag met het stoeiplan.
- Gebruik de praktijkvoorbeelden als casus voor gesprek en reflectie.

Voor coaching, scholing of opleiding:

- Zet hoofdstukken in als gespreksmateriaal.
- Koppel de inhoud aan pedagogisch beleid en aan visie.
- Maak gebruik van alle extra verdieping in de hoofdstukken en van hoofdstuk 7.

Belangrijk om te onthouden

Samen lezen betekent niet dat jullie binnen het team hetzelfde moeten denken of doen. Verschillen in ervaring, gevoel en stijl zijn juist waardevol. Het gaat om afstemmen, niet om één juiste manier; het stoeiplan helpt daarbij.

Neem de tijd om samen in gesprek te gaan. Juist daarin ontstaat ruimte om stoeien te zien als een rijke, leerzame en plezierige vorm van samenspel.